השיעור השבועי
מאת הרב שניאור אשכנזי

השיעור המלא באתר
haravshneor.co.il

היפה והנאבקת: סיפורה הכביר של לאה אמנו

"וירא ה' כי שנואה לאה": התורה מעידה שלאה הרגישה שנואה, אף שיעקב אהב גם אותה. הרד"ק מסביר שהאדם אינו מסוגל להיות מספר שתיים. דווקא לאה הנאבקת היא שמולידה את עיקר שבטי ישראל ואת מלכות בית דוד. מה סוד כוחה של לאה אמנו?

ב"ה | פרשת ויצא | תשפ"ו

"וירא ה' כי שנואה לאה ויפתח את רחמה". פרשת ויצא מספרת את סיפור הנישואים המטלטל של יעקב לרחל ולאה, והתורה מעידה כי הקב"ה הביט למעמקי ליבה של לאה וראה כי היא חשה שנואה. רחמי ה' התעוררו עליה ורחמה נפתח ללדת את עיקר ילדיו של יעקב.

מדוע הרגישה לאה שנואה? הרי הפסוק הקודם אומר את ההיפך?

> 1. **בראשית כט:** ויבא גם אל רחל ויאהב גם את רחל מלאה ויעבד עמו עוד שבע שנים אחרות: וירא ה' כי שנואה לאה ויפתח את רחמה ורחל עקרה.

הפסוק הקודם מדגיש פעמיים כי יעקב אהב "גם את רחל מלאה" וברור שאהב גם את לאה?. הרד"ק כותב (והרמב"ן מעתיקו) תובנה פסיכולוגית מהדהדת:

> **רד"ק:** לא היה יעקב שונא אותה, אלא היה אוהב אותה, אבל לפי שהיה אוהב את רחל יותר ממנה -קרא לאה 'שנואה'. כלומר, כנגד אהבתה של רחל היתה שנואה... שלא היתה אהובה כאחותה. לכן ראה ה' בעניה ויפתח את רחמה.

האדם לא מסוגל להיות מספר 2. האדם חותר למצוינות ואינו מסוגל להעריך חצי אהבה. להיות מספר 2 זה להיות אפס. לכן לאה שהייתה מספר 2 לאהבת יעקב לרחל – הרגישה "שנואה".

כך, במילה אחת, מגדירה התורה את המצוקה העמוקה של יהודי עובד ה': ההרגשה שאני חסר ערך וסוג של "שנוא" לפני המקום. ככל שאדם מתבגר ומתקבע בתוך החיים, מתבססת בתוכו ההכרה שהוא לא יבריק בשום תחום. הוא לא יהיה גדול בתורה כאדמו"ר הזקן, לא עובד ה' כרבי אלימלך מליז'נסק ולא אוהב ישראל כרבי לוי יצחק מברדיטשוב.

"ואם כן למה זה אנכי?". ההכרה ב"בינוניות" של חיינו, מביאה רבים לשעמום, חוסר עניין וגם לציניות מרירה כלפי כל מי שכן מנסה לעשות משהו. ובכן, איך השנואה יכולה להפוך לאהובה?

אם השיטה לא עובדת, כנראה שמשהו דפוק בשיטה עצמה. ההמצאה הגאונית של ספר התניא - "ספרם של בינונים" - הוא להקים "תפיסת אדם" חדשה ותפיסת מצוינות חדשה. ספר התניא טוען כי אם אף אחד לא מצוין, כנראה שיש דרגה יותר גבוהה מזה: הבינוני. זה שסולל דרכו כל יום מחדש.

הבינוני הוא לא האיש הגדול, אלא זה ש**גדל** – ו**לגדול** זה הרבה יותר מעניין מלהיות גדול.

כדי להבין את הדברים, אנו רוצים לעסוק בתמיהת התמיהות של ספר בראשית ובתסבוכת שעיצבה את ההיסטוריה היהודית: למה לאה? איך נכנסה לאה להיות רעייתו של יעקב אבינו? ולא רק שהפכה להיות רעייתו, אלא המריאה להיות האימא העיקרית, שילדה מחצית מהשבטים ואת החשובים ביניהם: ראובן הבכור, לוי אבי משה רבינו ואבי הכהונה והלווייה, יהודה אבי המשיח, יששכר אבי התורה וזבולון אבי תומכי התורה?

הרי התוכנית המקורית הייתה ש"הגדולה לגדול והקטנה לקטן": לאה תינשא לעשו ורחל השלמה והצדקת תינשא ליעקב? מה השתבש כשלאה השתחלה פנימה והשתלטה על כל הקופה?. הרבי מפתח מהלך ענק: רחל היא היפה והצדקת ואילו לאה היא

הבוכה והנאבקת. יעקב שואף למצוינות, אבל הקב"ה אוהב את **ההתרחבות**: את אלו שפורצים דרך ומפליאים להביא את הקדושה למחוזות חדשים. כשלאה הופכת להיות אימנו, היא מעמידה השקפה חדשה על התפיסה של חיים בעלי ערך.

נתחיל את הסיפור מהתחלה: פרשת ויצא מספרת על מאבקו של יעקב כנגד הגורל שלו. הוא מבקש לשאת אישה אחת, אבל ההשגחה מחברת אותו אל אישה אחרת. הקרב מתנהל בשלוש מערכות – בליל החתונה, בחיים עצמם ובקבורה במערת המכפלה.

בהערה[1] הובאה בדיחה מצוינת.

יעקב הגיע לחרן, התיישב בבית לבן והחל לעבוד את צאנו. אחרי חודש שאל לבן "מה משכורתך" על העבודה בשדה ויעקב מבקש לשאת את "רחל בתך הקטנה". למה היא ולא אחותה הגדולה? כיצד יעקב גורם לצעד שיכול לפגוע בבת ישראל כשרה? היו לו שלוש סיבות לכך:

2. **בראשית כט:** ועיני לאה רכות ורחל היתה יפת תאר ויפת מראה: ויאהב יעקב את רחל ויאמר אעבדך שבע שנים ברחל בתך הקטנה.

ראשית, רחל הייתה יפת תואר ויפת מראה. שנית, מוסיפים חז"ל, כי יעקב פגש את רחל ביושבו על יד באר המים ומים הם סמל לזרימה והמשכיות[2] כיאה לנישואין. כך קרה גם אצל אביו ואחר כך אצל משה רבינו, שפגשו את זיווגם על יד המים. בהערה[3] הובאה הבריקה נהדרת.

שמות רבה לב,א: שלשה נזדווגו להם זיווגיהם מן הבאר: יצחק יעקב ומשה, ביצחק כתיב 'ויצחק בא מבוא באר לחי רואי, ועוד שנזדווגה רבקה לאליעזר ליד המעין. ביעקב כתיב 'וירא והנה באר בשדה... ורחל באה עם הצאן'. במשה כתיב 'וישב על הבאר ולכהן מדין שבע בנות ותבאינה ות־דלינה'.

שלישית והעיקר: הנושא לא היה נתון לבחירתו של יעקב. מאז ומקדם היה ידוע בפי הבריות ש"הגדולה לגדול והקטנה לקטן".

1. פסיכיאטר צעיר נכנס ליומו הראשון בעבודה וציפה לפגוש את החולים. ביחד עם מנהל המוסד עבר בין החדרים כדי להכיר את הפציינטים שיעמדו תחת אחריותו.

בחדר הראשון ישב אדם מבוגר שקרא שוב ושוב בכאב: "רוחלה, רוחלה"... המנהל הסביר כי האיש הכיר בצעירותו אישה בשם רחל ובמשך שנים שאף להתחתן איתה, עד שנטרפה דעתו.

בחדר הבא ראה מחזה די דומה: אדם מבוגר יושב על הכיסא ומכריז בכעס: "רוחלה, רוחלה". המנהל הסביר כי הוא זה שהתחתן איתה...

2. הרבי מביא בספר "היום יום" כי הבעל שם טוב אמר, שכשפוגשים מים צריך לומר ש"מים הם סימן ברכה".

3. יצחק, יעקב ומשה פגשו את זיווגם על המים ומה עם אברהם? הדרשנים אומרים שמים הם סמל להמשכיות ממקור המים, כי נישואין עניינם להמשיך הלאה את הדורות הקודמים. אבל אברהם ושרה היו הראשונים שהתחילו את השושלת ולא היה להם ממי להמשיך. הם עצמם היו מקור המים החיים...

לרבקה יש שני בנים, ללבן אחיה יש שתי בנות והשידוכים סגורים.

רש"י: 'ועיני לאה רכות': שהיתה סבורה לעלות בגורלו של עשו ובכתה, שהיו הכל אומרים שני בנים לרבקה ושתי בנות ללבן: הגדולה לגדול והקטנה לקטן.

גרוע מכך: רק היה חסר ליעקב לקחת מעשו את האישה שנועדה לו, לאחר שלקח לו במרמה את הבכורה והברכות ונס לחרן מאימת זעם אחיו.

חזקוני: '**הקטנה**' – שאם יישא הבכורה, יאמר עשו **לא דייך שנטלת בכורתי וברכתי ואף אשתי?!**

לבן הסכים לתת את הצעירה ויעקב הלך לעבוד שבע שנים בשדה. הגמרא מספרת (בבא בתרא קכג) כי רחל הזהירה אותו מראש שזה לא יעבוד, משום ששום אבא הגיוני לא ייתן לבתו הצעירה להתחתן לפני בתו הגדולה, אבל יעקב הרגיע אותה בכך שהם יקבעו "סימנים" אותם תלחש באוזנו כשייכנסו לאוהל בליל הכלולות. הדעת זקנים אומר כי הקוד היה המילה "חנה", שהוא ראשי התיבות של שלוש המצוות המוטלות על האישה: "חלה, נידה, הדלקת הנר".

הגיע ליל החתונה ובשלב כלשהו פשטו את שמלת הכלה מרחל והלבישו על לאה. המפרשים אומרים שלאה ורחל היו תאומות זהות, כמו יעקב ועשו שהיו תאומים ולאה נולדה מעט לפני רחל. בנוסף, החתונה הייתה בערב שבת ולבן הורה לכבות את הנרות בלילה ונוצר חושך מוחלט. יש להוסיף לעניות דעתי את העיקר: יעקב סיכם עם רחל לשאת אותה ואז עבד עבורה שבע שנים בשדה **בלי שפגש אותה**. כפשוט היה חסידישער בוחער, שלא הרבה לפגוש את כלתו בין ה'ווארט' לחתונה ולכן לא הכיר אותה היטב.

רחל, בטוב לבה, ריחמה על אחותה ומסרה לה את הסימנים ובבוקר גילה החתן התמים ששיקרו אותו. אבל יעקב לא מוותר וממשיך לדבוק בתוכנית המקורית, בזו שנועדה לו לכתחילה. הוא נושא גם את רחל ועובד עוד שבע שנים עבורה. אבל הגורל ממשיך להיאבק בו ודווקא לאה מביאה את השמחה בחייו. היא יולדת 6 ילדים ואילו רחל יולדת רק שניים ובלידה השניה היא מקשה לילד והולכת מהעולם בפתאומיות. לפי ה"סדר עולם", רחל נפטרה בת 36 ולאה חיה עוד שמונה שנים אחריה, עד גיל 44 וכך יוצא שלאה היא זו שחיה לצידו וחינכה את שבטי ישראל.

החיבור בין יעקב ולאה נמשך עד היום הזה, כאשר לאה קבורה לצידו במערת המכפלה ואילו רחל קבורה לבדה על אם הדרך אפרתה היא בית לחם.

לא צריך להיות מפרש כדי לתמוה: מה משמעות הסיפור המוזר, שיהודי גדול אוהב אישה אחת והקב"ה מזמן לו אישה אחרת... [הדרשנים אומרים שככה זה בכל זוגיות: עד ליל החתונה היא רחל וממחרת היא לאה... כך גם לגבי הגבר... כמו שאמרו חכמינו: 'לפני החתונה צריך לעצום עין אחת ולאחריה את שתיהן...'].

ב. בשם התבואות שור, מגדולי רבני פולין לפני 400 שנה, מביאים

הסבר פשוט ומבריק: התורה רומזת את ההעדפה של לאה באמצעות אות אחת:

3. **בראשית כט,כה:** ויהי בבקר והנה **הוא** לאה.

בתורה יש "כתיב" ויש "קרי", יש את לשון התורה ויש את הדרך בה קוראים את המילה. בספר התורה כתוב "והנה **הוא** לאה" – כאילו **שיעקב הוא לאה** (ורק הקריאה "והנה היא לאה").

ההסבר עמוק: יעקב נאבק כל חיו להפוך להיות **הבכור** ולכן הוא שייך **לגדולה**. התוכנית המקורית הייתה "הגדולה לגדול והקטנה לקטן", וכשהוא הפך להיות "הגדול" הוא מקבל את הגדולה. החיים הם לא "תוכנית כבקשתך", שאפשר לקנות את הבכורה והברכות הבכור ולהישאר עם הצעירה...

הדבר רמוז במדרש נפלא המתאר את הרגעים המזעזעים שאחרי גילוי התרמית. השמש האירה בבוקר ויעקב הבין מה לבן ולאה עוללו לו:

תנחומא ישן ויצא יא: כיון שעמד בבוקר ראה והנה היא לאה. אמר בת הרמאי, למה רימית אותי? השיבה לו: ולמה אתה רימית אביך? כששאל 'האתה זה בני עשו', אמרת לו **'אנכי עשו בכורך'**.

יעקב ולאה לא היו תינוקות, הם לא רבו ב"גם אתה ואבא שלך כאלו". לאה טענה דרישה חזקה: מאז שאמרת "ואנכי עשו בכורך" – אתה שייך לגדולה. אפשר להביא ראיה נוספת לכך גם מתשובת לבן. כאשר יעקב טוען כלפיו "למה רמיתני", לבן עונה: "לא יעשה כן **במקומנו** ליתן הצעירה לפני הבכירה". מה זה "במקומנו"? בשום מקום לא מקדימים את הצעירה לבכירה? לבן רומז בעוקצנות ליעקב: "במקומנו" לא גונבים את הבכורה ומקדימים את הצעיר לגדול, אלא שומרים על סדר המעמדות. כך שבבית שם ריחפה טענת גניבת הבכורה של יעקב והצידוק היוצא ממנה להמיר את לאה ברחל.

מכאן נמשיך עם מסכת כבירה, שבונה הרבי במהות שתי האחיות וסודה של לאה אימנו (ראו ליקוטי שיחות לה/153). הוספתי פרטים לפי עניות דעתי להעשיר את התמונה.

הבה נברר תחילה את הטעם העיקרי שמביאה התורה לאהבת רחל והעדפתה על לאה: "ועיני לאה רכות ורחל הייתה יפת תואר ויפת מראה". מילה אחת לא מתיישבת אל הלב: כיצד יתכן שהתורה "שבגנות בהמה טמאה לא דיבר הכתוב", מזלזלת בבת ישראל ומספרת לכל הדורות שעיני לאה מכוערות? האם לא מספיק לומר "ורחל הייתה יפת תואר" ונדע את ההיפך?! במיוחד שהגמרא אומרת ש"כלה שעיניה יפות אין כל גופה צריך בדיקה" וכיצד אפשר לפגוע בעיניה של לאה?

מנגד לא ברור: וכי יעקב אבינו, בחור שבאבות, יפגע באחות הגדולה ויעדיף את אחותה רק כי היא נאה ממנה?! אפשר ללמוד ברמת הפשט, אבל אנחנו שואפים לייחס לאבות הקדושים שהיו 'מרכבה לאלוקות', מימד עמוק יותר של מבט על החיים.

נתחיל עם סיפור מדהים מהתלמוד:

ברכות ה,ב: רבי אליעזר חלה את חוליו האחרון. נכנס רבי יוחנן לבקרו ונפל האור על יופיו של רבי יוחנן. החל רבי אליעזר לבכות. אמר רבי יוחנן: למה אתה בוכה? אם משום התורה שלא התייגעת, הרי למדנו 'אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוון לבו לשמים'. אי משום חסרון הפרנסה, לא כל אדם זוכה לשני שלחנות. ואי משום פטירת הבן, הוציא רבי יוחנן עצם והראה שזה העצם של בנו העשירי שנפטר. השיב רבי אליעזר: **על היופי שלך שיבלה בעפר אני בוכה**. הסכים רבי יוחנן שעל זה ראוי לבכות ובכו שניהם.

מדהים: לא בוכים על תורה, לא על פרנסה ואפילו לא על שכול הילדים ל"ע, רק על אובדן היופי!.

כאשר התורה כותבת יופי, היא מתארת **שלימות**. פנים שמשקפות רוממות רוח. אנשים שנפגשו עם הרבי מליובאוויטש, תיארו את העיניים הכחולות שהביעו אהבה ורגישות אין סופיים (ראו עוד דוגמאות בהערה[4]). יש להבדיל בין יופי בהמי שמעורר את היצר, ליופי נעלה המעורר יראת שמים.

רחל "יפת התואר" היא האדם השלם שנולד ישר. היא הצדיק שנולד בטהרה. היא הוותרנית למעלה משכל אנושי, שמוסרת את הסימנים והשתקנית שלא מגלה ללאה עד כמה וויתרה (ראו בהערה[5]). מנגד, לאה ה"בוכה" היא ה**נאבקת והמתקנת את גורלה**. הגמרא מסבירה ש"עיני לאה רכות" הוא אינו גנאי, אלא מהות השבח שלה: היא זו שמעצבת את חייה וכותבת את סיפור חייה מחדש. היא הייתה עומדת על פתחי דרכים לשמוע על מעללי עשו ולזעוק שאינה רוצה בו.

בבא בתרא קכג: 'ועיני לאה רכות' – מאי רכות? אילימא

4. ראו גיטין נח על היופי של רבי ישמעאל, בתו ובנו, שהעיד על עומק קדושתם. לקו"ש יט/83 על "שאין האישה אלא ליופי". והנה סיפור: בימי השבעה של האדמו"ר הריי"ץ, הרבי סיפר כמה סיפורים המבטאים שהאדמו"ר הקודם נועד מלידתו להיות מנהיג ישראל (תורת מנחם תש"י/4). ביניהם: כאשר היה בן 5, הוא ישן במיטה, ועל ידו למד הרבי הרש"ב עם אחד החסידים. הילד היה יפה תואר ופניו האירו ואותו חסיד אמר לאביו שיופי הפנים מעיד על **טהרת המחשבה** של הילד [או טהרת המחשבה של ההורים בעת הזיווג]. התעורר אצל הרבי רצון לתת נשיקה לילד, אך החליט להמיר את הנשיקה ב'נשיקה חסידית' וכתב את המאמר 'מה רבו מעשיך ה'".

ראו גם תורת מנחם תשיט א/4 בביאור "יפת תואר ויפת מראה" ברוחניות.

5. פרשתנו מספרת שראובן מביא דודאים מהשדה לאימו, שהם פרי המסוגל לפיריון, כדי לעוררה ללדת אחרי שילדה ארבעה שבטים "ותעמוד מלדת". רחל הכאובה שעוד לא ילדה אפילו אחד, מבקשת מהדודאים ולאה עונה: "המעט קחתך את אישי ממני ולקחת גם מדודאי בני?!". ורחל עונה בשקט: "לכן ישכב עימך הלילה תחת דודאי בנך". וכל אחד משפשף את העיניים: מי לקח ממי? איך לאה מאשימה את רחל שלקחה ממנה את יעקב והרי וויתרה לה על הסימנים כדי שתיכנס לחופה? ועוד רחל מגיבה בהסכמה?!

הסבר מרעיד את הלב: רחל לא גילתה ללאה מעולם את עובדת הוויתור על הסימנים. כשמסרה לה את הסימנים, אמרה לה בטבעיות: "את יודעת שהכלה אומרת לחתן בכניסה את המילה "חנה" וכך הוא יודע שעברה הדרכת כלות ומוכנה לשלוש המצוות של האישה...". כך לאה לא ידעה מעולם על מה שרחל ויתרה עבורה וחשבה בצדק לשיטתה, שיעקב נועד לה לכתחילה כאמור בפנים. הגדולה העצומה של רחל, ששומעת כאן בזיונה ועדיין שותקת באלם קול ואף מוותרת על משכב הצדיק...

רכות ממש, אפשר בגנות בהמה טמאה לא דבר הכתוב... בגנות צדיקים דבר הכתוב?!... אלא **שבח הוא לה**: שהיתה יושבת על פרשת דרכים ומשאלת גדול מה מעשיו? איש רע הוא מלסטם בריות. קטן מה מעשיו? איש תם יושב אוהלים. והיתה בוכה עד שנשרו ריסי עיניה.

אם רחל היא הצדיק, לאה היא בעל התשובה: אם רחל נועדה **ללכת בדרך שסללו עבורה** ולחבק את המזל הטוב שירד לה מלמעלה, לאה היא זו שסוללת את דרכה ויוצרת **את הטוב**.

הרמ"ע מפאנו כותב ש"רחל" בגימטרייה "ויהי אור". היא הממלאת את החדר בבהירות. מנגד, רבינו הזקן כותב ש"לאה" מלשון "לאות ועייפות". היא הנאבקת נגד מזלה. (ראו הרחבה בהערה[6]).

כעת מובן הוויכוח בין יעקב לקב"ה: יעקב רוצה את רחל, הוא רוצה אישה מושלמת וילדים מושלמים!. לייסד את עם ישראל על ילדים הצועדים ישר!, שהעונג הבסיסי שלהם הוא קדושה ויראת שמים וויתור לאחרים. אבל ה' אומר: יעקב יקירי, לא זה העולם שבראתי. אינני מבקש אנשים שיאספו מתנות, אלא אלו שיהיו בעצמם המתנה. אישה נאבקת שתלד ילדים שייצרו את עולמם מחדש. הם לא ישמרו את מה שקיבלו, אלא ירחיבו בלי סוף את מרחב הקדושה.

נחשוב: מה יכול העולם הזה להעניק לקב"ה? צדקות וטהרה יש לו למעלה יותר מכאן. דבר אחד אין לו כביכול: **היפוך והתרחבות.** טוב הבא מתוך החושך. האמת היא, שכל אחד מרגיש בעצמו ומבשרי אחזה אלוקה: התענוג המזוקק ביותר הוא "צחוק" וצחוק מתעורר מ"טוויסט": **מהפתעה בעלילה.** בדיחה טובה היא כזו שיוצרת ציפייה לכיוון אחד ואז מחליקים מהכביש ובורחים לכיוון אחר.

אדם בא לעבודה עם שתי אוזניו חבושות. הבוס שואל מה קרה והוא מספר שאתמול גיהץ חולצה ובדיוק צלצל הטלפון. הוא הרים בטעות את המגהץ במקום את הטלפון ושרף את האוזן.

"אוי זה נורא, אבל מה קרה לאוזן השנייה?". -"הם התקשרו שוב...".

כעת נמשיך אל הדור הבא ונראה איך הכול התקדם כפי התוכנית. רחל ילדה שני ילדים מושלמים כמותה, בגשמיות וברוחניות. יוסף שהיה יפה תואר ויפה מראה בגשמיות, וגם ברוחניות הוא "יוסף הצדיק". הנער שעומד לבדו מול אשת פוטיפר. עוד יותר מובא על בנימין, שהוא האדם השלם בהיסטוריה, כמו שנאמר בגמרא (בבא בתרא יז,א): "ארבעה מתו בעטיו של נחש". הם מתו רק בגלל שנגזרה מיתה בעולם, אבל בלא שום עוון שגרם לכך והראשון הוא "בנימין בן יעקב"[7].

מנגד, לאה מייצרת את כל סוגי האתגרים הנפשיים של עם ישראל. ראובן הכעסן, שמעון ולוי כלי חמס מכורותיהם, ויהודה ותמר ומכירת יוסף. אולם, ילדי לאה הם **אלו שהביאו לעולם את התשובה**. הם אלו שהבינו לראשונה את הסוד **כי הקשיים שלך הם המשימה שלך! ויותר משהקב"ה אוהב קדושה - הוא אוהב את ההיפוך של היפך הקדושה לקדושה.**

חז"ל אמרו: "ראובן פתח בתשובה תחילה". לאחר מעשה בלהה בו העביר ראובן בחופזה את מיטת יעקב לאוהל לאה, הוא התחרט על הפגיעה ביעקב ופתח בתשובה תחילה. הסברנו בעבר כי ראובן היה הראשון **שלקח אחריות על חטאו**. הוא יישר מבט אל הכישלון והכיר בו. האשים רק את עצמו. בעוד שאדם וקין האשימו אחרים, ראובן תלה את האשמה בחוסר הכבוד הפנימי שהיה לו לאביו.

השיא מגיע בסיפורו הבלתי נתפס של יהודה: קרה מה שקרה בין יהודה לתמר והיא הרתה. הביאו אותה למשפט בפני הרב, שהיה במקרה יהודה עצמו. הוא נדהם מהנפילה של אישה חשובה כמותה וגזר עליה מוות בשריפה. תמר לא רצתה להלבין את פניו ולא גילתה ממי היא מעוברת. היא מכרה את הבית, נפרדה מהחברים והתכוננה ללכת בשקט מהעולם.

הגיע בוקר השריפה, "**היא מוצאת**", האש כבר דולקת באמצע העיר ועוד שעה היא תעלה לשמים עם הסוד שלה. בדרך לכיכר העיר היא ביקשה מהעגלון שיעבור דרך הבית של הרב ויזרוק שקית קטנה. היה שם את העירבון, החותמת והפתילים שהשאיר אצלה.

יהודה קיבל את החומה, נהיה לו שחור בעיניים, ועמדו בפניו שתי אפשרויות: להיכנס למיטה, להעביר את הטלפון למצב טיסה, לכסות את הראש ולחכות שהשעה תעבור. אבל יהודה בחר באפשרות השנייה. הוא יצא החוצה וזעק שתי מילים: "**צדקה ממני**". א. ממני היא מעוברת. ב. יתירה מכך: **לקח אחריות** ואמר "ממני", כפירוש רש"י שם: **אני אשם** במה שקרה משום שלא נתתי לה את שלה בני.

מאיפה האומץ של גדול בישראל שהוא עצמו דן אותה לשריפה וכעת להודות שהוא האבא?. זה החינוך שקיבל מאימא שלו: אנחנו

---

6. בספר הזוהר מובא מהלך אחר בהבדל בין רחל ולאה ורבינו הזקן והאדמור האמצעי מאריכים בו: לאה היא "עלמא דאתכסיא" ורחל "עלמא דאתגליא". לאה שבאה עליו כשהיא מכוסה היא רמז לעולם הפנימי והמכוסה ואילו "רחל" שבאה עליו בגלוי היא סמל לעולם הגלוי. רבינו הזקן מרחיב כי "לאה" היא בחינת עולם המחשבה ולכן "לאה" מלשון "לאות ועייפות", כי עולם המחשבה אינו פוסק לרגע, בעוד ש"רחל" היא עולם הדיבור הגלוי. ראו תורת חיים לאדמו"ר האמצעי פרשת ויצא 338: "להבין הטעם מה שבחינת המחשבה נקרא 'לאה' לשון 'נלאה'? יובן זה במחשבה באדם למטה, שהמחשבה משוטטת בכל רגע שהרי אין רגע פנוי בלא הרהור, שכל מה שעולה על הרצון ועל השכל וגם דברים בטלים שאין בהם רצון ושכל ומדות וגם כל הדברים שעיניו רואות ואזניו שומעות הכל מהרהר ויעלה במחשבה וראשית ההתפעלות מכל דבר הוא במחשבה אם לטוב או לרע".

אמנם אולי יש לתווך ההסבר עם ביאורו של כ"ק אדמו"ר המובא בפנים: רחל "הצדיק" יופייה הוא חיצוני וגלוי, בעוד שלאה "בעלת התשובה" יופייה הוא פנימי ומכוסה ומתגלה רק מתוך מאבקי החיים.

על כל פנים, ראיתי תוספות יפות בספרים נוספים: נכדה של לאה - משה רבינו - מסר את התורה שניתנה באונס, כמו לאה שבאה עליו בעל כורחו. בעוד שנכדי רחל - מרדכי ואסתר - עוררו את נס פורים, שקיבלו ברצון מה שקיבלו במתן תורה באונס. כך נס פורים שנעשה בידי נכדי רחל היה מלחמה על הגוף, בעוד שנס חנוכה - שנעשה על ידי נכדי לאה החשמונאים - היה גזירה על העולם הפנימי של הנפש והאמונה.

7. אולי אפשר לקשר זאת גם לכך, שלאה היא היחידה מהאימהות שמותה אינו מוזכר בתורה (בעוד ששרה ורחל כתובים במפורש, ומיתת רבקה רמוזה בסיפור "ותמת דבורה מינקת רבקה", עיינו ברמב"ן שם). כיון שלאה היא "עלמא דאתכסיא" שסיפור חייה מסותר.

בשיחה שם מעיר (לקו"ש לה/153 הערה 38) וכן ברשימות כ עמודים 9-128, שבפרטיות בנימין הוא הצדיק המושלם, ואילו יוסף הוא גם בעל תשובה, בחינת "יוסף ה' לי בן אחר".

לא מושלמים, אנו לא יפים, היופי נמצא אצל בני הדודים שלנו, בני רחל. אנו נועדנו לתת לקב"ה נחת מסוג אחר: תה עם נענע. חמצמצות שהופכת להיות אפשרית לאכילה. כי תה מתוק יותר טעים, אבל תה מר שהומתק - **יותר מעניין**.

למה הדבר דומה? מספרים על יהודי שנכנס לרבי מליובאוויטש שנמאס לו להיאבק ברמה הרוחנית. מה הטעם בכל העשייה שלי אם אינני מתקדם? אם אני נשאר אותה אישיות מורכבת שצריכה להילחם על כל מחשבה טובה ועשייה נעלית?

הרבי שאל מהו עושה בחייו? - "אומנות יוקרה. אני מוכר ציורי יוקרה במיליוני דולרים למשפחות אצולה". הרבי התעניין על עסקה שהוא עשה לאחרונה, והוא סיפר שבימים האחרונים מכר בעשרה מיליון דולר, ציור שנקרא "השקיעה", עבודה שמדגימה ילד וילדה שצועדים על החוף מול השקיעה. הרבי שאל: "למה לא שלחו צלם אל החוף, שינציח ילד וילדה שצועדים מול השקיעה והצילום היה עולה דולר? הרי התמונה מדויקת מהציור והאומנות לא תשקף לעולם כמו התמונה?

האיש ענה: "רבי, מי מחפש דיוק, אנשים משלמים על הפתעה, על חידוש, עמל ויצירה. על אדם שמסוגל לברוא עולם במכחולו". חייך הרבי ואמר: "תקשיב לעצמך, אתה נבראת בצלם אלוקים ואם הינך רוצה לדעת ממה אלוקים נהנה - תקשיב ממה אתה נהנה. אנחנו לא מתפעלים מדיוק, אנחנו מתרגשים הרבה יותר ממהפך ופריצת דרך. זה בדיוק הנחת ששואב הקב"ה מהעשייה שלך: היא לא מושלמת, אבל מי מחפש שלמות? היא חדשה, היא לא צפויה, היא נגד הזרם.

אותו דבר קורה בהמשך עם הערבות על בנימין (ואכמ"ל): אף שבהתחלה יהודה נטל חלק במכירת יוסף, אחר כך הוא מתקן הכול עם הערבות על בנימין ומבהיר שיותר לא יוותרו על אח שלהם. זה אותו יהודה שלמד מאימא שלו שכישלון הוא לא הסוף, הוא ההתחלה.

ליקוטי שיחות חל"ה/3-152: דרכי עבודת ה' נחלקות בכללות לשתי דרכים: צדיקים ובעלי תשובה. וזהו החילוק בין עבודת בני לאה ובני רחל... עשרת השבטים שהשתתפו במכירת יוסף, אינם בדרגה דיוסף ובנימין שהיו צדיקים מעיקרא, אבל עניינם של בני לאה הוא עבודת התשובה, כמובא במדרש שראובן הוא 'פתח בתשובה תחילה'. ויש לומר שיסוד החילוק הוא בהאימהות: רחל מורה על עבודת הצדיקים, יפת תואר ויפת מראה בלי מום, ולאה מורה על עבודת התשובה, שזהו ענין הבכייה דלאה, ועיני לאה רכות. וזהו שנאמר ביעקב 'ויאהב את רחל' כי מצד יעקב העיקר הוא עבודת הצדיקים, בתחום הקדושה עצמה.

כיהודה ועוד לקרא, אולי אפשר להוסיף לעניות דעתי נקודה מרגשת עד אין קץ: האם יעקב אבינו למד להעריך את לאה?! האם הפכה להיות האישה האהובה?

המילים האחרונות של יעקב בעולם היו בקשתו להיקבר במערת המכפלה ושם מדגיש מילים מהממות: 'שמה קברו את אברהם ושרה, שמה קברו את יצחק ורבקה **ושמה קברתי את לאה!**'.

פתאום הוא מזכיר את לאה ומבקש להיקבר על ידה. האישה שהיתה "שנואה" - שעד הלידה האחרונה של זבולון הביעה תחנונים "עתה יאהבני אישי", "עתה ילוה אישי אלי", "עתה יזבלני אישי" - בסוף חייו מבקש להיטמן על ידה ולא על יד רחל בדרך אפרתה.

בסוף ימיו, יעקב הבין את התרומה של לאה לחייו (ולכנסת ישראל). יעקב הביט מסביב וראה את הנס המדהים שמתרחש אצלו ולא אירע אצל אבותיו: "מיטתו שלימה". כל הילדים נמצאים סביב המיטה יראים ושלמים, מה שלא זכו אביו וסבו. וזה לא שהדרך הייתה קלה: הם עברו את "לכו ונהרגהו ולכו ונשליכהו ולכו ונמכרהו" ובכל זאת המעגל נסגר וכולם עומדים כאיש אחד. פתאום הבין מה העניקה לאה לעם ישראל: את סוד **הנצחיות**, את מתנת הקיום, את ההבנה שבינוני זה הכי מצוין בעולם.

ג. בכך מבאר הרבי בשיחה שם, תמיהה עצומה הקשורה בלאה ודינה: כאמור לעיל, התוכנית המקורית הייתה שלאה תינשא לעשו. לא זו בלבד, אלא שחז"ל אומרים בפרשה הבאה, שגם דינה בת לאה הייתה אמורה להינשא לעשו, בבחינת מה שלא הצליח עם האימא יצליח עם הבת, ועד שיעקב אבינו נענש חמורות בגלל שמנע אותה מעשו. צרת דינה ושכם, באה לו בגלל שמנעה מעשו.

התמיהה ברורה: מה פתאום לאה הנעלית צריכה להתחתן עם עשו? יתירה מכך: כיצד דורשים מיעקב לשלוח את בתו לרומם את עשו? וכי זו שיטה חדשה לייצר בעלי תשובה - לשלוח בנות צדיקות להינשא להם?

ההסבר כביר: לאה **היזמית והמהפכנית**, בעלת המרץ שכובש עולם, הייתה הופכת את עשיו. דינה "שהייתה יצאנית כאימה", שהתברכה באותן תכונות של להפוך את החוץ, הייתה פותחת עיניים חדשות אצל עשו אודות ההתמודדות שלו: הרעש והסערה בקרבו אינם מאותתים שהוא לא שייך פנימה, אלא ההיפך: שהוא נועד להיות בעל התשובה שיסלול דרך לרבים אחריו. והעובדה שיעקב מנע את דינה מעשו, הרחיקה את אחיו מתשובה.

לקו"ש שם: זו כוונת רש"י 'על שם יציאתה נקראת בת לאה שאף היא יצאנית הייתה', לפי שתכונה זו של דינה לפעול **בחוץ**, באה בירושה מלאה שתוכן עבודתה הוא בחוץ, להפוך את הרע שבחוץ לטוב.

[ראו בהערה התייחסות לשאלה חשובה שעולה כאן[8]].

נקודה נוספת: ההסבר המאיר של הרבי, מבאר היטב את המשך השתלשלות הדורות ותעלומה מרתקת שמתרחשת שנים מאוחר יותר: שני גדולי מלכי ישראל 'חוטאים', שאול ודוד, ואולם התגובה

8. בסוף השיעור עולה השאלה למה לאה לא חטאה בכך שבכתה ונמנעה מללכת לעשו, בעוד שיעקב נענש על שמנע את דינה מעשו?. הרבי עונה בשיחה, שאצל לאה עוד לא היה מבורר כוחה להשיב בתשובה וזה התברר רק בדור הבא כשפרטי התכונות שלה התגלו אצל דינה. עוד שמעתי שכשעשו היה אמור להינשא ללאה הוא היה צעיר ברתיחת הדמים, רוצח וגונב נשים. משא"כ אצל דינה היה אדם מיושב קרוב למאה שנים.

מאבא שלי שמעתי וארט נפלא: כשדינה הייתה הולכת לעשו, זה היה בשליחות הרבי - יעקב אבינו - ובמילא הייתה נשמרת, משא"כ לאה שהייתה הולכת בכוח עצמה, וד"ל.

של הקב"ה שונה לגמרי: "שאול חטא באחת ועלתה לו במלוכה, דוד חטא בשתיים ולא עלתה לו במלוכה". שאול חטא באגג ועלתה לו במלוכה, דוד חטא באוריה ובספירת ישראל ולא עלתה במלוכה.

מה ההבדל? כיצד הקב"ה מוחל על שתיים ולא מוחל על אחת? המהרש"א כותב הסבר יסודי: הקריטריון למחילה הוא אינו חומר החטא, אלא דרך ההתמודדות עם החטא. היכולת **להודות בטעות ולבקש סליחה**. דוד שומע מנתן הנביא את משל כבשת הרש ואומר מילה אחת: "חטאתי". בלי לטשטש ובלי למרוח, "חטאתי". שאול, לעומתו, שומע משמואל את חטאו באי הריגת אגג ולא מסוגל להוציא את המילה "חטאתי". "חטאתי כי יראתי את העם". לא הייתה לגיטימציה ציבורית להרג אגג..

מהרש"א שם: אמרו 'הבא לטהר מסייעין אותו מן השמים'... והוא בא לטהר והודה על חטאיו וקבל עליו יסורים ולכך מן שמים סייעוהו לשוב בתשובה שלמה. משא"כ בשאול דלא מצינו בו שהודה על חטא זה לפניו יתברך ולא קבל עליו יסורין ולכך עלתה לו במלוכה.

אבל מה שורש ההבדל? מדוע באמת דוד הודה ושאול לא מסוגל להודות? הרי שאול היה אדם נעלה ומושלם, שמשכמו ומעלה גבוה מכל העם. לדברי רבינו. הדברים מובנים מאליהם: דוד הוא בן לאה, הוא גדל במשפחה של נאבקים שתפקידם לחפש אוצרות בתוך הלכלוך. הגמרא אומרת עליו את הביטוי המבהיל: "קופה של שרצים תלויה בצווארו". הוא בא מתמר ומרות - שתי מערכות ייחוס מפוקפקות ולכן דוד חי בגישה כזו שהטוב בא מתוך החושך. המאבק הוא להיות כל יום טוב מאתמול. **הוא חוטא ועושה מזה ספר תהלים של שירות ותשבחות...**

שאול, לעומתו, הוא בן בנימין משבט רחל. הוא גדל במשפחה של יפים וטהורים ומי שגדל בעולם מושלם - לא יכול לצאת עם שריטה על המצח... הוא איבד את ייחודיותו כביכול.

נסיים כפי שפתחנו: בחייה, לאה נאבקה על כל הישג והוציאה את הכוחות להשיג אהבה. אולם בסופו של דבר, לאה הפכה להיות הדבר האמיתי. כאשר עושים סיכום על ההישגים של רחל ולאה, הרי הם שלא בערך. לאה ילדה את מחצית השבטים וזרעה הצמיח את הכהונה והלוייה (לוי), את משה ואהרן, את המלוכה (יהודה), את משיח צדקנו (דוד), את התורה (יששכר) ואת תומכי התורה (זבולון).

החיים של לאה לא היו "נוחים", אבל בהחלט "משתלמים". ידוע הוואדט שכתב רבנו הזקן: מצד אחד נאמר "נוח לו לאדם שלא נברא משנברא", ומצד שני נאמר "וירא ה' את כל אשר עשה והנה טוב מאוד". אז החיים הם "לא נוחים" או "טובים"?. מבאר רבינו: החיים הם לא "נוחים", אבל הם "טובים מאוד", הטוב היהודי הוא לא כזה שמושג מתוך רביצה על הספה, אלא מתוך יגיעה ופריצה - אבל הוא הנחת האמתי. הן לאדם עצמו והן לכללות הבריאה שתגיעה לשלמותה בקרוב ממש, מאחר שאין הדבר תלוי אלא בתשובה.

נסיים בשיחה נוספת של הרבי (ל/189): ההיריון של יהודה ותמר הוליד שני ילדים: את זרח ואת פרץ. זרח הוא הגדול ואולם פרץ יגדל ממנו ומזרעו יבוא ישי, דוד ומשיח בן דוד. כי "זרח" כמו השמש, מסמל את הסדר המסודר: עבודת הצדיקים. אלו שבאים ראשונים לכל מקום. "פרץ", לעומתו, מסמל את בעלי התשובה, אלו שפורצים ומבקיעים למקומות שהם לכאורה לא הוזמנו אליהם. ודווקא משם יבוא המשיח בקרוב ממש.

כי משיח לא בא לעשות את הדבר הצפוי, הוא בא לעשות את הבלתי צפוי - וכבר הגיע הזמן מזמן!. בהערה[9] הובא סיפור עוצמתי מהבעש"ט הקדוש.

איך לסיים? אולי במשפט מדהים ששמעתי ממחנך חשוב, בשם הגאון רבי ברוך שמעון שניאורסון, ראש ישיבת טשיבין, שהיה גם ראש ישיבה בכפר חב"ד: "בעולם הזה נהנים מגידי השיעורים מהתלמידים החזקים, אבל בעולם הבא נהנה יותר ממה שלמדנו עם הבחורים החלשים...".

9. ערב ראש השנה נכנס הבעש"ט להיכלו במז'יבוז' ונעצר בכניסה. במקום להתקדם לבימתו הגבוהה בראש בית הכנסת ולאפשר לחזן להתחיל את תפילת החג ביחד עם המוני האורחים שהתקבצו מכל הסביבה להתפלל ביום הקדוש עם צדיק עולם, משום מה התעכב הבעש"ט בכניסה ולא התקדם. אחרי המתנה של דקות ארוכות, הזדקף במבט של אושר ומיהר למקומו. אחרי החג ביקשו התלמידים להבין מה קרה. הוא סיפר:

בערב החג ביקר בעיר יהודי שלא היה כאן עשרות שנים. הוא גדל כירא שמים, אבל בנערותו עזב הכול ועבר אל הצד השני. הוא נשא אישה נוכרייה וחי חיים גויים גמורים. בערב החג נקלע לעיר וראה את הרחוב מלא אדם. הוא עצר ילד ושאל מה קרה היום? הילד השיב בהתרגשות: "הלילה ראש השנה, הקב"ה יישב על כיסא מלכות ויעביר לפניו את כל בני האדם כבני מרון. הוא ישמע אותו מבקשים למלוך עלינו וייעתר לנו". היהודי שמע ולבו נסדק. מראות הילדות שבו אליו, אבא שעורך קניות לחג ואימא שמכינה את סימני החג, והוא החליט להישאר כאן לתפילת ליל ראש השנה.

כשנכנסתי לבית הכנסת, ראיתי אותו לוקח סידור ומתחיל למלמל. התעכבתי לשמוע. הוא אמר: "רבש"ע, מה אומר לפניך? כל מה שאסרת - עברתי, כל מה שציווית - ביטלתי. מה אומר? יודע מה רבש"ע? אמנה כאן את כל החטאים שאני זוכר כרגע ויהיה לפניך כקרבן כליל ועולות". הוא עמד ודיבר ושמעתי את הרחש בשמים מהתשובה שלו, אמרתי לעצמי כי לא כדאי לי להתפלל עכשיו. איש לא יקשיב לי. לכן המתנתי עד שהוא סיים והשתחלתי להתפלל בזכות נחת הרוח מהגעגוע של הבן השב הביתה.

כתיבת הדרשות והשיעורים והפצתם באופן חופשי
מתאפשרת בתמיכתם של שלוחי הרבי ברחבי תבל
ובחסותו האדיבה של הנגיד החסידי

ר׳ שניאור ורעייתו יוכבד שיחיו מינסקי

להצלחה רבה בכל ענייניהם
ולעילוי נשמת מרת
שיינא בעשא בתיה בת יוסף דב

השיעור המלא באתר
haravshneor.co.il